

TÜRK SENDİKACILIK HAREKETİ
ve
“PARTİLER ÜSTÜ POLİTİKA” PRENSİBİ

Asis. Dr. Gülten KUTAL

Türk - İş'in izlemekte olduğu “partiler üstü politika” üzerinde 1967 yılından beri çeşitli münakaşalar yapılmakta, hattâ Türk sendikacılık hareketinin bu politika yüzünden bir parçalanma oluşumu içinde bulunduğu iddia edilmektedir. Partiler üstü politika önceleri Türk - İş ve DİSK arasındaki anlaşmazlığın esasını teşkil etmiş ve sendikacılık hareketinin görev anlayışı ile ilgili olarak gelişen prensip anlaşmazlığının sebebi olarak gösterilmiştir.

Gerek 1971 yılı başlarında (14 Ocak 1971) “Dörtler” tarafından hazırlanan ve Türk - İş Yönetim Kurulunun Kızılcahamam toplantısında tartışılan bildiri, gerek bundan 7 ay kadar sonra “Onikiler” tarafından hazırlanan rapor (2 Temmuz 1971), “partiler üstü politika” prensibinin Türk - İş'e halen bağlı bulunan bazı önemli sendikalar tarafından da artık benimsenmediğini ve yetersiz bulunduğunu göstermektedir. Biz bu makalemizde önümüzdeki günlerde Türk - İş içinde büyük mücadelelere sebep olacağı tahmin edilen “partiler üstü politika” kavramının ne olduğunu, hangi nedenlerle buna ihtiyaç duyulduğunu, buna karşı ne gibi eleştirilerin yapıldığını anahatlarıyla incelemek ve bazı sonuçlara varmak istiyoruz.

I — “PARTİLER ÜSTÜ POLİTİKA” NEDİR?

Türk - İş'in yayınlarından ve yetkililerinin beyanlarından anladığımıza göre, partiler üstü politika izlemek, herşeyden önce dar anlamda politika yapmamak demektir. Bu açıdan bakılınca partiler üstü politika “Türk sendikacılığının siyasî partiler karşısında tarafsızlığını koruma il-

kesi” olarak izah edilebilir. Bu da siyasî partilerle yakın ilişki kurmama anlamına gelmektedir. Esasen Türk - İş sendikaların siyasî partilerin tahakkümü altına girmesinin hür sendikacılık ilkelerine aykırı olduğu tezin-den hareketle, “siyasî partilerin uydusu haline gelen” sendikaların “işçi menfaatini korumaktan uzak” olduklarını iddia etmektedir¹. Ayrıca siyasî partilerin patentleri altında kurulan işçi kuruluşlarının uzun ömürlü olmayacağı” m da ilâve etmektedirler².

Buna mukabil partiler üstü politika izlemek sendikaların geniş mânâda politika yapmasına engel teşkil etmemektedir. Nitekim Türk - İş Genel Sekreteri bir yazısında sendikaların “hür sendikacılık sistemi içinde işçi sorunlarını dile getirirken, memleketin iktisadî siyasî ve kültürel yapısı ve problemleri hakkındaki fikirlerini beyan ederken, bütün yönleriyle memleket politikasının içinde” bulunduğunu ifade etmektedir³. Daha sonraki bir yazısında da “Türk - İş... bugüne kadar olduğu gibi, bundan sonra da memleketin her sorunu ile ilgilenecektir. Bu onun en tabii görevidir” demektedir⁴. Şu halde partiler üstü politika izlemek sendikaların ülkemizin iktisadî ve siyasî sorunlarına ilgisiz kalması, bu konularda görüşlerini aksettirmemesi, bunların mücadelesini yapmaması anlamına gelmemektedir. Aksine Anayasanın ve 274 sayılı Sendikalar Kanununun çizmiş olduğu sınırlar içinde, sadece işçi sınıfının değil, bütün toplumun problemleri ile ilgili çözüm yollarının bulunması konusunda kendi görüşlerini açıklamak, bunların müdafaasını yapmak, bunları geniş halk kütlelerine yaymak ve böylece yasama ve yürütme organları üzerinde etkili olmak bu politikanın esasını teşkil etmektedir. Genel Sekreterinin de ifade ettiği gibi, Türk - İş için önemli olan husus “yaptığı uyarıların, teklif ettiği çözüm yollarının toplumda büyük yankılar, ilgililer üzerinde büyük etkiler yaratmasıdır”⁵. Bu ifadeden de açıkça anlaşılabilir gibi, Türk - İş sendikaların görevini toplum meselelerini ortaya koymak, bu meselelerin çözüm yollarını göstermek ve kendi görüşlerini kamu oyuna mal etmek suretiyle yasama ve yürütme organlarının hareketine geçirmekle sınırlamaktadır. Diğer bir ifadeyle, müdafa ettiği fikirleri gerçekleştirmek üzere parlamentoda oy sahibi olmak ve aktif bir rol oynamak partiler üstü politika izlemek ile bağdaşmamaktadır.

1) Halil Tunç, “İşçi Hareketi ve Siyasî Partiler”, Milliyet, 3 Nisan 1967.

2) Halil Tunç, a.g.m.

3) Halil Tunç, Türk-İş Dergisi, Sayı 35, Ankara 1966, sh. 33.

4) Halil Tunç, a.g.m.

5) Halil Tunç, a.g.m.

Yukarıdaki açıklamaların ışığı altında Türk - İş'in "partiler üstü politika" olarak isimlendirdiği prensibin şu unsurlardan meydana geldiği söylenebilir :

- 1 — Siyasî partiler karşısında bağımsız kalmak,
- 2 — Meslekî fonksiyonları içinde kalmak,
- 3 — Sınıfsal ve millî problemlerin çözümlenmesi için yol gösterici olarak fikir beyan etmek, bunları geniş halk kütlelerine yaymak üzere faaliyet göstermek ve bu suretle yasama ve yürütme organına tesir ederek işçiler lehine hak ve menfaatler sağlamak.

Böylece elimizdeki kaynaklar nisbetinde Türk - İş'in izlemeyi kabul ettiği ve ısrarla üzerinde durduğu "partiler üstü politika" sloganından ne anladığımızı açıklamış bulunuyoruz. Şimdi de Türk - İş'in böyle bir politika takip etmesinin sebeplerini araştırmaya çalışacağız.

II — NEDEN "PARTİLER ÜSTÜ POLİTİKA?"

Türk - İş'in siyasî partilerle ilişki kurmamak, kendi tâbiri ile partiler üstü politika takip etmek üzere bir karara varması ve gerek dışarıdan, gerek Türk - İş içinden yöneltilen çeşitli tenkitlere rağmen böyle bir politika izlemekte ısrar etmesi sebepsiz olmasa gerektir. Türk - İş yöneticilerinin çeşitli beyanlarından edindiğimiz intibalar bu konuda üç sebep üzerinde durmamıza imkân vermektedir :

Bunlardan birincisi ve kanaatimizce en önemlisi Türk - İş'in bünyesindeki sendikalı işçilerin siyasî eğilimlerinin birbirinden farklı oluşudur. Türk - İş partiler üstü politika takibini böyle bir zorunluk karşısında benimsediğini birçok yayınlarında açıklamıştır. Nitekim, Türk - İş'in 6. Genel Kurul Raporunda "bugün Türk - İş'in herhangi bir siyasî teşekkülle seçimlerde işbirliği yapmasının, sür'atle gelişmekte olan işçi hareketinin bu güçlenmesini yavaşlatacağı ve hattâ aşılış merhalelerin mevcudiyetini tehlikeye düşüreceği ortadadır" denilmektedir⁶. Bu beyandan da açıkça anlaşıldığı gibi, Türk - İş temsil ettiği kütlenin siyasî kanaatleri itibarıyla homojen bir kütle teşkil etmesi sebebi ile böyle bir politika takip etmek mecburiyetini duymuştur. Gerçekten, Türkiye'de çalışanlar ve bilhassa işçiler arasında, hiç değilse büyük çoğunluğu için, kuvvetli

6). Türk-İş, 6. Genel Kurul Raporu, sh. 131.

bir sınıf bilinci doğmamıştır. Nitekim işçi oyları çeşitli partiler arasında bölünmüştür ve bilhassa sağ eğilimli bir partiye gitmektedir. Bu şartlar altında Türk - İş'in, mensubu olan bütün işçi kütlesini de peşinden sürükleyerek herhangi bir siyasî parti ile işbirliği yapması, onu desteklemesi imkânsız görülmüştür. Türk - İş'in herhangi bir parti ile işbirliği yapması halinde bu teşekkülden bazı kopmalar olacağı düşünülmüştür. Eğer desteklenen parti sol eğilimli bir parti olursa, bu kopma sağcı partilere oy veren işçilerin çokluğu ile orantılı olarak büyüyecektir. Diğer taraftan bir işçi sendikasının sağ eğilimli bir parti ile işbirliği yapması ise, sendikacılığın felsefesi ile bağdaşmayacağına göre, Türk - İş'in sağ eğilimli bir parti ile ilişki kurması da düşünülemez. Görüldüğü gibi, her iki halde de Türk - İş kendisini üye kaybetmek, itibarını sarsmak, hattâ ikinci halde yitirmek tehlikesiyle karşı karşıya görmüştür. Bizce Türk - İş'in siyasî partiler karşısında bağımsız kalmak istemesinin en önemli nedeni budur. Böylece her partiye mensup işçiler Türk - İş'in bünyesine girebilecek ve Türk - İş temsil ettiği işçilerin çokluğu itibarıyla en güçlü işçi teşekkülü olma vasfını kaybetmeyecektir.

İkinci olarak Türk - İş'in TİP karşısında bir çekingenlik duyduğu ve "partiler üstü politika" sloganının bu çekingenliğin bir tezahürü olduğu ileri sürülebilir. Çünkü Türk - İş'in partiler üstü bir politika takibine karar vermesi 1961 yılından sonra olmuştur⁷. 1961 yılı, aynı zamanda TİP nin de kuruluş yılıdır. Bu bakımdan partiler üstü politika takibine karar verilmesi ile TİP nin faaliyete geçmesi arasında bir ilişki kurulabileceği kanaatindeyiz. Bilindiği gibi, TİP 12 sendikacı tarafından kurulmuş ve kuruluşundan beri Türk - İş ile ihtilâf haline düşmüştür. Türk işçilerinin gerçek menfaatlerini temsil ettiğini ve "emekçi sınıfın haklarının savunucusu olduğunu iddia eden TİP, Türk İş'i, işçi dâvalarının öncülüğünü yapmakta yetersiz ve tutumunu tavizkâr bulmaktadır"⁸. Türk - İş'in kendisini ağır bir şekilde tenkit eden ve üstüne aldığı vazifelere sahip çıkan bir partiye, hele yöneticilerine çeşitli nedenlerle güvensizlik duyduğu, bu kimselerin "Türk - İş'i yanlış yola ve hâtalı politika gütmeye" sevk edeceğine inandığı bir partiye karşı duyduğu çekingenlik, adı geçen kuruluşun böyle bir sloganı benimsemesinde etkili olmuştur.

Diğer taraftan Türk - İş, İşçi Partisinin bazı yöneticilerinin parti programı arkasında hakikî gayelerini gizlediklerine ve 1961 Anayasası-

7) Halil Tunç, a.g.m.

8) Cahit Talas, Türk-İş ve DİSK Kavgası, Forum, 15 Nisan 1967, sayı: 313, sh. 20.

nm getirdiği müesseseleri "tahrip peşinde" olduklarına inanmaktadır. Aynı yargı Türk - İş'in bu parti ile ilişkisi olduğu intibamın hâsıl olmasından çekinmeyi ve neticede böyle bir bağın olmadığı ilân etmek ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Türk - İş, bu partiye sempati gösterdiği veya halk efkârında ve Türk - İş'in bünyesi içindeki işçiler arasında böyle bir zehaba katılanlar olduğu takdirde, kendisinin de TİP ne yapılan isnatlar karşısında kalacağını ve itibarının zedeleneceğini düşünmektedir. Nitekim, Türk - İş'in 7. Genel Kurul toplantısına dâvet edilmeyen yegâne parti TİP dir⁹. Bizce "partiler üstü politika" bu yönüyle TİP den kaçışın bir ifadesidir.

Bununla beraber, Türk - İş yetkililerinin son yıllardaki beyanları bu güvensizliğin sadece TİP ne karşı olmayıp, bütün siyasî parti'ere karşı duyulduğu şeklindedir. Nitekim, Türk - İş Genel Sekreteri, adı geçen Konfederasyonun on yıldır takip ettiği politikayı müdafaa ederken "siyasî partilerin topluma güven vermeyen tutarsız politikaları Türk - İş'i temkinli hareket etmek zorunda bırakmıştır" demektedir¹⁰. Ancak Türk - İş'in bu politikanın uygulanmasında aynı derecede temkinli ve titiz davranıldığı iddia edilemez.

Üçüncü olarak Türk - İş'in partiler karşısında bağımsızlığını korumakla işçi haklarını elde etmede daha faydalı olduğu kanısını taşıması gösterilebilir. Çünkü Türk - İş, hiç bir parti ile kader birliği yapmadığı, bütün siyasî partiler karşısında bağımsız kaldığı takdirde, her iktidara gelen parti ile, işçi haklarının elde edilmesi konusunda işbirliği yapabilecektir. Yâni iktidarı elinde bulunduranlar günlük siyasetten uzak, renksiz bir teşekkül karşısında kendilerini daha rahat hissedecekler, onun talepleri içinde muhalif partilerin tahriklerini aramıyacaklardır. Nitekim, Türk - İş işçi hakları konusunda 1960 dan sonra meydana gelen bütün gelişmeleri partiler üstü politika takip etmenin bir başarısı olarak göstermektedir.

III — PARTİLER ÜSTÜ POLİTİKAYA YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER

Türk - İş'in takip ettiği ve yukarıda esaslarını açıklamaya çalıştığımız partiler üstü politika çeşitli çevreler tarafından ve farklı açılardan tenkit edilmektedir. Bu tenkitler hâlen Türk - İş ile ilişkisini kesmiş bulunan sendikalar ve Türk - İş'e rakip olarak kurulan DİSK tarafından yapıldığı gi-

9) Milliyet, 16 Nisan 1968.

10) Cumhuriyet ve Milliyet, 18 Ocak 1971.

bi, hâlen Türk - İş'e üye olan ve üyeliğini devam ettirmekte kararlı bulunan bazı sendikalarca da yapılmaktadır. Bunlara bu konuyla sadece ilmi tecessüs ile ilgilenen bazı ilim adamlarını da ilâve etmek gerekmektedir.

Bu tenkitleri esas itibariyle iki grupta toplamak mümkündür : Birinci gruptakiler partiler üstü politikanın özüne yöneltilen tenkitlerdir. Bunlar memleketin içinde bulunduğu şartlar altında işçi hareketinin böyle bir politika gütmek suretiyle işçi haklarını elde etmede başarılı olamayacağı tezini savunmaktadırlar.

İkinci gruptaki tenkitler ise, partiler üstü politikanın uygulamasına yöneltilen tenkitlerdir. Bunlar Türk - İş'in halen takip etmekte bulunduğu politikanın gerçekten "partiler üstü" veya "siyasî partilerden bağımsız" olma niteliğini taşımadığını ifade eden tenkitlerdir.

Şimdi Türk - İş'e bu konuda yöneltilen tenkitlerin bazılarını incelemek istiyoruz :

1 — Partiler Üstü Politikanın Özüne Yöneltilen Tenkitler :

a) Partiler üstü politika ilmî muhtevadan yoksundur : Sosyal siyaset literatüründe böyle bir terim yer almamıştır. İlk defa Türk - İş tarafından kullanılmış muhtevasının ne olduğu güç anlaşılan, bilim çevrelerine yabancı bir terimdir. Nitekim Türk - İş Genel Sekreteri de Türk - İş Yönetim Kurulunun Kızılcahamam toplantısında partiler üstü politikaya yöneltilen tenkitlere cevap vermek üzere yaptığı konuşmada bunu itiraf ederek "dünya sendikacılık hareketi içinde partiler üstün politika diye bir ilke yoktur" demiştir¹¹. Bu beyan on yıllık uygulama sonunda bu politikanın anlamsız ve yetersiz olduğunun Türk - İş Yetkilileri tarafından da anlaşıldığını göstermektedir.

b) Partiler üstü politika işçi kütlesini sadece oy veren fakat icra organlarının denetimini yapmayan bir kütle haline getirmektedir. Halbuki işçi kütlesinin de demokratik yoldan devlet yönetimine katılma hakkı vardır : Bu görüntüde olanlar işçilerin oy vererek iktidara getirdikleri partilerin işçi menfaatlerini gözetecek yapıda olmadıklarını, genellikle işçi oylarının sağ eğilimli partilere ve bilinçsiz olarak gittiğini ifade etmektedirler. Partiler üstü politikanın işçilerin bilinçsizce oy verme şeklindeki davranışını değiştiremeyeceğini, dolayısıyla işçi oylarını kendi menfaatlerini parlâmentode koruyacak bir siyasî partiye kanalize edebilecek ni-

11) Cumhuriyet, 18 Ocak 1971, Milliyet 18 Ocak 1971.

telikte bir politikanın saptanmasının zorunlu olduğu belirtilmektedir. Böylece işçiler de demokratik yoldan devlet yönetimine katılmış bulunacaktır. Bu tezi savunanlar, bunun sadece işçi sınıfının değil, toplumun da yararına olduğunu, bu şekilde “Anayasanın çizdiği demokratik düzenin kurulmuş”¹² ve yerleşmiş olacağını, sendikacılık hareketinin bu konuda kendine düşeni yapmak zorunda bulunduğunu, hattâ bunun “teşvik edilmesi”¹³ gerektiğini iddia etmektedirler. DİSK’in eski genel sekreteri partiler üstü politikanın “işçilerin, emekçi kütelerin devlet yönetimine demokratik yoldan katılma yollarını tıkamak için türetilmiş” bir oyun olduğunu iddia etmektedir. DİSK partiler üstü politikayı “memleket yönetimini sayıca azınlıkta olan bir gruba bırakmak, onların sömürü düzenini sürdürerek işçilerin boyuna direnme ve didişme ile ufak haklar elde edebilmesine çalışma” olarak görmektedir¹⁴. Bu çevrelere göre “bugüne kadar işçi çıkarlarını savunan yasalar çıkarılmamışsa, işçi istekleri hep kâğıt üzerinde kalmışsa, Anayasada yer alan haklar rafa kaldırılmakta ise, bunun yegâne sorumlusu, işçileri politik aksiyondan uzaklaştırmayı amaç bilen ve bu temel görüşü başarıya ulaştırarak Türkiye’de demokrasinin yerleşmesine engel” olmak isteyenlerdir¹⁵.

c) Partiler karşısında bağımsız kalmak işçi sınıfının menfaatleri ile bağdaşmaz : Bu da yukarıdaki tenkidi teyid eden bir görüştür. Bu görüşe göre “partiler karşısında bağımsızlık sloganı bugünkü Türk ortamında işçi sınıfının menfaatleri ile bağdaşmazlık halindedir”¹⁶. Bu politikada ısrar edilmesi halinde, işçi hareketi bugünkü ve gelecekteki iktidarlar karşısında işçilerin, iktisaden zayıf durumda olanların hak ve menfaatlerini korumaktan âciz kalacaktır. Bu görüşü savunanlar büyük sermaye sahipleri ve toprak ağalarının tesiri altında bulunan, gayesi statükoyu devam ettirmek olan ve sosyal hakları değil ileriye götürmek, her fırsatta geriletme imkânlarını arayan iktidar partileri karşısında, hâlâ geleneksel yâni meslekî fonksiyonları ile yetinen bir sendikacılık hareketinin “toplumun ihtiyaçlarına cevap vermiyeceğine” ve anlamını tamamiyle yitirmiş bulunduğuna” yıllarca önce işaret etmiş bulunmaktadırlar¹⁷.

12) İbrahim Güzelce, Demokrasi için DİSK, Milliyet, 4 Nisan 1967.

13) Cahit Talas, Türk-İş ve DİSK Kavgası, Forum, 15 Nisan 1967 sh. 313.

14) DİSK, 2. Genel Kurul Çalışma Raporu, İstanbul 24-25 Şubat 1968, sh.

15) İbrahim Güzelce, a.g.m.

16) Cahit Talas, a.g.m.

17) Cahit Talas, Sendikacılık Hareketi ve Hatada Direnme, Forum, sayı 325, 15 Ekim 1967, Ankara.

d) Partiler üstü politika masabaşı sendikacılığdır : DİSK'e bağlı kuruluşlar partiler üstü politikayı "mücadelesiz, rahat masabaşı sendikacılığ" olarak vasıflandırmaktadırlar¹⁸. Türk - İş'in daha çok toplu pazarlık faaliyetine önem vermesi, memleketteki fikir cereyanları, gericilik ve bunun gibi aşırı akımlar karşısında Türk - İş gücündeki bir sendikadan beklenen reaksiyonu göstermemesi bu kuruluşun rahat sendikacılığı tercih ettiği şeklinde yorumlanmıştır. Gerçekten Türk - İş'e bağlı bazı kuruluşlar dahi işçi hareketinin "suya sabuna dokunulmadan ve idareî maslahat yoluyla, güçlükler karşısında tavize sapılarak" yönetilmesini ve hükûmetin bazı Anayasa dışı tasarrufları karşısında "kendisinden beklenen seviyede bir uyarma yapamaması" m partiler üstü politikanın bir neticesi olarak görmekteyler¹⁹. Halbuki birçok sendika, sendikacılık hareketinin "ülkenin temel sorunları üzerinde yol göstermesini", "siyasi kuruluşları işçi hakları konusunda olumlu yasalar hazırlamaya zorlamasını" istemektedir. Böyle düşünenler için Türk - İş gibi sadece geleneksel fonksiyonları çerçevesinde kalan bir kuruluş, mücadeleden kaçan, stetükodan memnun olan, fakat bu arada önemini ve gücünü yitiren bir hareketin temsilcisidir.

e) Partiler üstü politika takip etmek tarihî görevden ve sorumluluktan kaçmaktır : Gayelerinin Türk - İş'i yenileme ve daha başarılı bir kuruluş haline getirme olduğunu ifade eden Türk - İş'e bağlı 12 sendika 1971 Temmuz ayı içinde yayımladıkları bir raporda "partiler üstü politikanın... geçerli ve yararlı olmadığı inancında" olduklarını ifade etmektedirler²⁰. 12 lere göre "ülkemizin ve sendikal hareketin bugün içinde bulunduğu koşullar kimine göre "tarafsızlık", kimine göre "politikasızlık" olarak nitelenen Türk - İş'in partiler üstü politikasını aşmış bulunmaktadır. "Türkiye gibi geri bırakılmış bir ülkede, tarihî görevden ve sorumluluktan kaçmaktan öte bir anlam taşımayan bu tutumun esasen başka şekilde sonuçlanması da beklenemezdi". Partiler üstü politikayı bu şekilde tenkit eden 12 ler "Türk - İş'in ekonomik, sosyal ve siyasal yön ve yönetiminin Konfederasyon bütünlüğü içinde en kısa zamanda saptanmasının zorunlu hale geldiğini" ileri sürmektedirler. Türk - İş'in böyle bir politika değişikliğine gitmesi halinde, hem "demokratik rejimin güçlü bir destek" kazanacağı, hem de Türk - İş'in "tarihî görevini bıraktığı yerden devam ettirme olanağına kavuşturulmuş" olacağını ifade etmek-

18) Maden-İş, XVIII. Merkez Genel Kurulu Çalışma Raporu, sh. 20.

19) Genel-İş, 3. Dönem Çalışma Raporu, Ankara 1967, sh. 247-249.

20) Türk İşçi Hareketi İçin Sosyal Demokrat Düzen, İst. 1971, Ön-sözden sh. V.

tedirler. (12 ler raporu hakkında ileride daha geniş bilgi verileceğinden, şimdilik bu hususa işaret etmekle yetinmiş bulunuyoruz).

Fartiler üstü politikanın özüne yöneltilen tenkitleri daha da arttırmak pek tabii mümkündür. Ancak biz yukarıdaki örneklerin bu konuda bir fikir edinilmesine yeterli bulunduğu kanısındayız. Şimdi bu sloganla uygulama arasındaki bazı uygunsuzluklara deyinen, yâni partiler üstü politikanın uygulamasına yöneltilen bazı tenkitlere geçmek istiyoruz :

2 — Partiler Üstü Politikanın Uygulamasına Yöneltilen Tenkitler :

a) Türk - İş yöneticilerinden bir kısmı bazı siyasî partilerin listesinden parlâmentoya girmişlerdir : Partiler üstü politikanın uygulamasına yöneltilen tenkitlerin başında Türk - İş Yönetim Kurulunda görevli olan bazı sendikacıların çeşitli siyasî partilerin listesinden parlâmentoya girmiş olmaları gelmektedir. Türk - İş'in bir taraftan yöneticileri arasında çeşitli siyasî partilere mensup milletvekillerini bulundururken, diğer taraftan "partiler üstü politika" götüğünü iddia etmesi, bazı sendikalarca "yanlış bir tefsir" olarak nitelendirilmiştir²¹.

Gerçekten, Türk - İş'in yöneticileri arasında hangi parti mensubu milletvekilleri çoğunlukta ise, Türk - İş'in o partinin etkisi altına girmesi ihtimalini gözden uzak tutmamak gerekmektedir. Nitekim, Türk - İş Genel Sekreterinin basına açık bir toplantıda memleketin içinde bulunduğu ekonomik şartları eleştirmesi, bu şartlar altında Türk işçisinin içinde bulunduğu sıkıntıları dile getirmesi, Türk - İş Yönetim Kurulu üyesi olarak toplantıya katılan bir işçi milletvekili tarafından gayet sert bir dille protesto edilmiş ve Genel Sekreterin işçi menfaatlerini korumak için değil, kendi mensup bulunduğu parti aleyhine (ki o sırada iktidar partisiydi) propaganda yapmak için bu şekilde konuştuğunu iddia etmişti. Bu olayın da açıkça gösterdiği gibi, milletvekili seçilen sendikacılar temsil ettikleri kütleden pek çabuk kopabilmekte ve parti menfaatlerini işçi menfaatlerinin üstünde tutabilmektedirler. Bu davranışta pek tabii yeniden milletvekili seçilememe endişesinin büyük rol oynadığı bir gerçektir. Bu kimselerin Yönetim Kurulunda çoğunluğu elde etmeleri halinde, mensup oldukları siyasî partinin Türk - İş üzerinde nüfuz kurabileceğini iddia etmek pek bâtalı bir görüş olmayacaktır.

Bu şartlar altında Türk - İş, yetkili organlarında işçi milletvekillerini tutmaya devam ettiği sürece, adı geçen Konfederasyonun partiler karşı-

21) Genel-İş, a.g.r.

smda bağımsız bir politika takip ettiğini kabul etmek gerçekleri görmemek şeklinde mütalâa edilecektir²².

b) “Hükûmetlerle Münasebetleri Geliştirme” kararı yanlış şekilde uygulanmıştır : Türk - İş’in sendikacılık hareketini kuvvetlendirmek amacıyla 6. Genel Kurulunda almış bulunduğu “hükûmetlerle münasebetleri geliştirmek” kararı çeşitli açılardan tenkit edilmiştir DİSK bu karara işaretle “Türk - İş hiç bir partiden yana değil, her iktidara gelen partiden yanadır... Böylece partiler üstü politika aşlında iktidara gelen partiden yana olmak politikasıdır”²³ şeklindeki iddialarıyla Türk - İş’in koyduğu prensip ile uygulaması arasında bir tezat bulunduğuna işaret e'mektedir.

“Hükûmetlerle iyi ilişkiler kurma” kararı aynı zamanda uygulaması itibariyle de tenkit edilmektedir : DİSK Türk - İş’in “hükûmetlerin tutumunu değerlendirmeden ve kararlarının işçiye yararlı mı, zararlı olduğunu hesaba katmaksızın “icra organları ile işbirliğine gittiğini iddia etmektedir. Hükûmetin (o sırada iktidarda bulunan) Türk - İş’in hiç bir isteğini yerine getirmek hususunda gayret göstermediğini, Türk - İş’in hemen hemen bütün isteklerine karşı çıktığını, işçilere yeni haklar tanımak bir yana, verilmiş işçi haklarını kısıtlamak için fırsat kolladığını belirterek, Türk - İş’in görüşlerinin iktidarın görüşüne “taban tabana karşı” oluşuna rağmen iktidarla “rahatlıkla” işbirliği yapmakta beis görmemesini tenkit etmektedirler²⁴.

Bu iddia ve görüşlerde bir hakikat payı olduğunu kabul etmek mecburiyetindeyiz. Türk - İş partiler karşısında bağımsız kalma prensibini, iktidar partisi karşısında tatbikten bazen âciz kalırıştır. Hükûmetle işbirliği yapmak, ancak hükûmet karşısında bağımsız olmak suretiyle işçi lehine sonuç verebilirdi. İktidar partileri “şüphesiz kendi çıkarları açısından” haklı olarak, sendikacılık hareketini nüfuz ve etkileri altına almaya çalışmaktadırlar²⁵. Sendikalar da, iyi niyetlerle dahi olsa, buna fırsat verdikleri takdirde, bunda başarıya ulaşılmaktadır. Böylece başlangıçta işçi haklarını geliştirmek amacı ile verilen bir karar, yanlış uygulamadan ötürü, neticede sendikacılık hareketine zararlı olabilmektedir. Eğer Türk-İş kendi savunduğu fikirleri esasen benimsemiş, programa almış olan bir hükûmetle işbirliğine gitmiş olsaydı, elbette netice işçi hareketi lehi-

22) Bu konuyla ilgili olarak A.P. Milletvekili ve TİS-İş Genel Başkanı Enver Turgut’un konuşması için bkz. Milliyet, 18 Ocak 1971.

23) DİSK, Türk-İş Çıkmazı, DİSK yayımları no: 1, İstanbul 1967, sh. 20

24) DİSK. a.g.e., sh. 20.

25) Cahit Talaş, Türk-İş ve DİSK Kavragı, Milliyet, 5 Nisan 1967.

ne olacaktır. Şu halde Türk - İş'in 6. Genel Kurulunda alınan kararın, her iktidara gelen parti ile işbirliği yapmak şeklinde anlaşılması, iktidarın tutumuna göre hareket edilmesi gerekmektedir.

Diğer taraftan, Türk - İş işçi milletvekillerini yönetici kadro içinde tutmakla bir yandan iktidar - sendika işbirliğini takviye ederken, diğer taraftan Türk - İş üzerinde siyasî bir partinin nüfuz kurmasına sebep olmuştur. Bu da işçi hareketinin hareketsizliğe meyletmesi yönünde tesirli olmuştur. Nitekim, Türk - İş beyanlarında toprak reformu, vergi reformu, dış ticaretin devletleştirilmesi, madenlerin devletleştirilmesi gibi önceleleri tereddütsüz olarak benimseyip müdafaa ettiği fikirlere, bazı çevrelerin baskısı ile, daha az yer verebilmekte, hattâ Türk - İş'in ileri sürdüğü fikirleri reddettiği beyanları ile sabit olan bazı politikacılar sendika genel kurullarında Türk - İş Başkanı tarafından övülmüş bulunmaktadır. Bu Türk - İş'in bazı hallerde tarafsızlık prensibinden uzaklaşmasına bir delil olarak gösterilebilir.

Diğer taraftan partiler üstü politikanın Türk - İş bünyesi içinde tam olarak uygulanmakta olduğunu iddia etmenin mümkün olmadığı Türk - İş yöneticileri tarafından da kabul edilmiş bulunmaktadır²⁶. Bu durumda Türk - İş'in aynı politikada ısrar etmesi halinde hiç değilse uygulama sırasında partiler dışı kalabilmek için bazı tedbirler alması zorunlu hale gelmiş bulunmaktadır.

IV — SOSYAL DEMOKRASİ HAREKETİ

Türk - İş'in on yıldır takip etmekte olduğu partiler üstü politika yuvarında da açıklamaya çalıştığımız gibi, çeşitli çevreler tarafından yetersiz bulunmaktaydı. Fakat son bir kaç yıl öncesine kadar bu politikaya yöneltilen tenkitler belirli çevrelere münhasır kalmıştı. DİSK'in kurulmasıyla ilk defa su yüzüne çıkan fikir ayrılıkları, 1967 den sonra Türk - İş'e mensup sendikalar arasında da belirmeye başlamıştır. Gerçekten Türk - İş'in 7. Genel Kurul toplantısından beri "partiler üstü politika" üye kuruluşlar tarafından da eleştirilmeye başlanmıştır. Önceleri bu eleştiriler fazla taraftar bulmamış ve partiler üstü politikadan vaz geçilmesini tavsiye eden delegelere genel kurullarda "işçi hareketini parçalamak isteyen kişiler" gözüyle bakılmıştır. Fakat son yıllarda ekonomik şartların gittik-

26) Cumhuriyet ve Milliyet Gazetelerinin 18 Ocak 1971 tarihli nüshalarında Halil Tunç'un konuşması ile ilgili haber.

çe çalışanlar aleyhine bozulması, işçilere tanınan bazı hakların kısıtlanmaya çalışılması ve grevlerin sık sık ertelenmesi gibi olaylar, partiler üstü politikanın on yıllık muhasebesinin yapılması fikrinin gelişmesine zemin hazırlamıştır.

Türk - İş içinde "Sosyal Demokrasi Hareketi" olarak nitelendirilebileceğimiz hamle 1971 Ocak ayı içinde Kızılcahamam'da toplanan Türk-İş Yönetim Kuruluna sunulan ve "Dörtler Raporu" adıyla anılan bir raporla başlamıştır. Bu raporun müzakeresi çetin tartışmalardan sonra ertelenmiş, fakat aradan 7 aylık süre geçmeden aynı paralelde ve daha ayrıntılı bir rapor kamu oyuna açıklanmıştır. Bu rapor "Türk İşçi Hareketi İçin Sosyal Demokrat Düzen" başlığını taşımakta ve 12 sendika başkanının adına yayınlanmış bulunmaktadır. Bu rapor da bundan önceki gibi Türk - İş Yönetim Kuruluna sunulmuş, ancak "siyasî ortamın bu gibi tartışmalara elverişli olmadığı" gerekçesi ile bu konuda yapılması zorunlu olan müzakereler ikinci defa ertelenmiştir. Dolayısıyla Türk - İş Yönetim Kurulunun Partiler üstü politika ile ilgili kararı bundan sonra toplanacak olan kurullara kalmış bulunmaktadır. Bununla beraber, hareketin Türk - İş bünyesi içinde daha geniş bir alana yayılıp genişleme ihtimalini de gözden uzak tutmamak gerekmektedir. Çünkü sosyal demokrasi hareketini öneren sendika liderleri "Türk - İş'e karşı bir hareket içinde" değildirlir. Aksine Türk - İş'in kurulduğu günden beri Türk işçi hareketine büyük hizmetlerde bulunduğu ve bundan sonra da bulunmaya devam edeceği inancı içindedirlir. Sosyal demokrat grup amaçlarının "1971 Türkiyesinin sosyo - ekonomik, anayasal, sendikal ortamı içinde Türk - İş'in yerini ve yönünü tespit" etmek, değerlendirmek ve eleştirmek olduğunu, bunun bir nevi kendi kendini eleştirme ve yenileme hareketi olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade etmektedirler²⁷.

Yukarıda bahis konusu edilen raporu Türk - İş Yönetim Kuruluna getirir 12 sendika lideri hür dünyaya mensup sendikaların politika dışında kalmalarının mümkün olmadığını, partiler üstü politika sloganına rağmen bugün Türk - İş'in izlediği politikanın tarafsız bir mahiyet taşımadığını misaller vererek ifade etmekte ve bu politikanın terk edilmesini istemektedirler. Bunlara göre Türk - İş'in "ekonomik, sosyal ve siyasal yön ve yönetiminin Konfederasyon bütünlüğü içinde en kısa zamanda saptanması zorunlu hale gelmiştir"²⁸. Türk - İş'in 4 yıl evvel tespit etti-

27) Milliyet, 24 Ocak 1971, "Sendikalar ve Siyaset" konulu forum. sh.

28) Türk İşçi Hareketi İçin Sosyal Demokrat Düzeni, Ankara 1971.

ği 24 temel ilke raporda “sosyal demokrasinin tam ifadesi” olarak tanımlanmakta ve sosyal demokrat ideoloji “Türk işçi hareketi ve tüm ulusumuz için demokratik kalkınmanın tek geçerli yolu” olarak gösterilmektedir. Şu halde Türk - İş’in 24 temel ilkesi “Konfederasyona bağlı tüm sendika yöneticilerince bilinçle benimsenip uygulama alanına konulmalı ve bütün güçler ortak bir çabada birleştirilmelidir”²⁹. Halbuki bugünkü şartlar altında Türk - İş’in 24 temel ilkesinin savunuculuğu yapılamamaktadır. Bunun sebebi Türk - İş’in partiler üstü politika adı altında “bağımlı bir politika yürütmek zorunda” kalmasıdır. Partiler üstü politika Türk - İş Yönetim Kurulu kademesine tırmanmış sendikacıların “hiç bir partiyle organik bağ kurmamak suretiyle tamamen bağımsız kalmaları ile gerçekleşebilirdi”. Oysa Türk - İş Yönetim kurulunda görevli sendikacılar çeşitli siyasî partilere mensupturlar ve milletvekili olarak aktif politikaya girmiş bulunanları da vardır. ... Aslında Türk - İş Yönetim Kurulu zaman zaman siyasî partilerin fikirlerinin empoze edildiği bir siyasî arena haline getirilmektedir. Böyle bir ortamda Türk - İş’in sosyal demokrasiyi yansıtan 24 ilkesinin savunuculuğu yapılamamaktadır. Zira bu ilkeler Yönetim Kuruluna dahil bazı sendikacıların mensup olduğu siyasî partilerin programına aykırı düşmektedir”³⁰. Esasen partiler üstü politikanın bir “ilke olmadığı” Türk - İş Genel Sekreteri tarafından da ifade edilmiş bulunmaktadır. Bu durumda hâlâ aynı politikaya devam etmek gerçekçi ve faydalı bir davranış olmayacaktır. Türk - İş çağımızın sendikacılık anlayışına uygun dinamik bir tutum içine girmelidir. Konfederasyonun siyasî ortamda hangi kanatta yer aldığı açıkça tesbit edilmelidir. Türk - İş’in ideolojisi belirlendikten sonra kendi doğrultusundaki bir partiyi desteklemesi, böyle bir parti mevcut değilse, böyle bir partinin kurulmasında ve desteklenmesinde öncülük etmesi mümkündür. Hangi yol tercih edilirse edilsin işçilerin siyasî yönden eğitilmesi bir zurettir.

Böylece Türk - İş’e mensup sosyal demokrasi taraftarlarının partiler üstü politika ile ilgili görüşlerini özetlemiş bulunuyoruz. Görüldüğü gibi Türk - İş tarafından resmen kabul ve ilân edilmiş olan 24 ilke bahsi geçen raporu hazırlayan sendikacılar tarafından da aynen benimsenmektedir. Bu bakımdan Türk - İş’in sorumlu yöneticileri ile 12 ler arasında temel görüşler bakımından bir ayrılık bulunmadığı sonucuna varmak mümkündür. Ancak bu ilkelerin çizdiği amaçlara ulaşabilmek için izlenecek politikanın tespitinde iki taraf arasında önemli görüş farklarının ortaya çık-

29, 30) Milliyet, 24 Ocak 1971, “Sendikalar ve Siyaset” konulu forumu

tığı görülmektedir. Türk - İş Yöneticileri partiler üstü politikanın bugüne kadar işçi hareketinin “bütünlüğünü korumayı sağlamış gerçekçi bir tutum” olduğunu savunurlarken, Onikiler, Türk - İş'i her partiden milletvekili çıkararak, her partiye oy dağıtan bir kuruluş olmaktan çıkarıp, Türk - İş'e siyasal bir yön verilmesinin zorunlu ve işçi menfaatlerinin korunması açısından tek çıkar yol olarak görmekteydiler.

SONUÇ

Yukarıdaki Türk - İş'in takip etmekte bulunduğu “partiler üstü politika”nın mahiyeti ve esasları açıklanmaya çalışılmıştır. Bu politikanın hem özü, hem de uygulanması açısından çeşitli tenkitlere maruz kaldığı bilinmektedir. Ancak, Türk işçisine bugüne kadar sendikalar tarafından siyasî bir eğitim verilmemiş olduğu, işçi oylarının bilinçsiz şekilde çeşitli siyasî partilere aktığı, dolayısıyla işçilerin siyasî kanaatlerini kısa bir süre içinde herhangi bir siyasî parti lehine değiştirmenin güçlüğü gözönüne alınacak olursa, Türk - İş'in böyle bir politika takibine biraz da mecbur kaldığı kanaatine varmak mümkündür. Ancak şunu hemen ilâve etmeliyiz ki, Türk - İş birçok hallerde “partiler üstü politika”nın uygulamasında da güçlüklerle karşılaşmış ve bugüne kadar ki uygulama başarılı olamamıştır.

Türk - İş'in bu politikaya devam etmesinin Türk işçi hareketine faydalı mı, yoksa zararlı mı olduğu konusundaki münakaşalar DİSK'in kurulmasıyla (1967) esasen aktüel hale gelmiş bulunmaktaydı. 1971 yılı başından beri Türk - İş'e mensup sendikalar arasında yaygınlaşmaya başlayan kanaat bu politikanın artık terk edilmesi gerektiği merkezindedir. Önce Türk - İş'e mensup 4 sendika tarafından ortaya atılan bu görüş Türk - İş Yönetim Kurulunca benimsenmemiş, buna rağmen 7 ay içinde bu görüşe katılan sendikaların sayısı 4 ten 12 ye yükselmiştir. Bunlar Türk - İş'e siyasî bir yön verilmesinin zorunlu bulunduğunu, işçi hareketinin politikanın dışında kalmakla işçi menfaatlerini koruyamayacağını ifade etmektedirler.

İşçi sendikalarının siyasî partilerle ilişki kurup kurmaması, bu ilişkinin yakınlık derecesinin ne olması gerektiği konusu sendikal hareketlerin gelişmiş bulunduğu her ülkede tartışılmaktadır. Gelişmiş sanayi ülkelerinden bazılarında işçi teşekkülleri sadece meslekî çalışmalarda bulunmakla yetinmemekte ve faaliyetlerini siyasal alana da yöneltmektedirler. Böylece kendilerini temsil edecek siyasî parti aracılığı ile işçi sı-

nıfımın menfaatlerine yararlı olacak kanunların kolaylıkla yürürlüğe koyulabileceğini düşünmektedirler. İsveç ve İngiliz sendikaları buna misal olarak gösterilebilir. Her iki ülkede de sendikaların işbirliği yaptığı partiler, sendikaların da desteği sayesinde iktidara gelme imkânına kavuştukları için, sendikaların siyasî faaliyetleri beklenen sonuçları vermiştir. Buna mukabil A. B. D. de olduğu gibi, sendikaların siyasî partilerle direkt olarak işbirliği yapmayı, partiler dışı kalmayı tercih ettikleri ülkeler de vardır.

Bilindiği gibi Türk - İş halen A. B. D. deki sendikaların takip ettiği yolu benimsemiş bulunmaktadır. Sosyal Demokrasi Hareketinin öncülüğünü yapan 12 ler ise, İngiliz ve İsveç sendikalarının takip ettiği politikayı önermektedirler. Türk - İş'in içinde bu hareketi tahrik edenlerin sendikacılıkta tecrübe sahibi kimseler olması ve bu hareketi Türk - İş bünyesinde kalmak suretiyle gerçekleştirmek konusunda kararlı bulduklarını birçok vesilelerle kamu oyuna açıklamış bulunmaları, 12 lerin bu hareketinin Türk - İş'e karşı olmayıp, aksine Türk - İş'i daha da kuvvetlendirmek amacını taşıdığı kanısını uyandırmaktadır.

Öte yandan bu hareketin temelinde Türk - İş'in son yıllarda işçi kitleleri arasında etkinliğini kaybetmeye başlaması, buna mukabil DİSK'in nüfuzunun artmaya başlamasının smkıtıların bulunduğu da ileri sürülmektedir. Türk - İş içindeki Sosyal Demokrasi Hareketi taraftarlarının DİSK'teki bu gelişmeden etkilenerek, "partiler üstü politika'yı terk etmek ve Türk - İş'e yeni bir hüviyet vermek zorunluğunu duymuş olabilirler.

Yukarıda bahsedilen hareketin sebebi ne olursa olsun Türk - İş'in önemli kararlar arifesinde bulunduğu bir gerçektir. Konfederasyonun kabul ettiği 24 ilkeyi benimseyen yeni bir parti kurmak, mevcut siyasî partilerden demokratik sosyalizm felsefesine en yakın olanı ile işbirliğine girmek veya bütün sonuçlarını göze alarak "partiler üstü politika" ya devam etmek şıklarından birini tercih etmek zorunda kalacaktır.

Yeni bir siyasî parti kurmanın birçok bakımlardan sakıncalı olduğu kanaatinde olanlar vardır. Bunlar sendikaların bugüne kadar üyelerini eğitmekten, onlara politik bilinç vermekten ısrarla kaçındıklarını, dolayısıyla sendika yöneticilerinin politik konularda üyelerini etkileyici, onlara yön verici bir nitelik kazanmadıklarını ifade etmektedirler. İleri sürülen ikinci sakınca bir partinin kurulması, yönetimi stratejisinin tâyini gibi hususların sendikacı - aydın işbirliğine ihtiyaç göstermesidir. Sendikacıların şimdiye kadar bu konuda da başarılı örnekler vermedikleri, aydınlardan kaçtıkları, sendikacı aydın çatışmasına yol açtıkları hatırlatılmak-

tadır. Üçüncü olarak böyle bir partinin sayısı hayli kabarık olan siyasî partiler arasında yaşama şansının zayıf olacağı ileri sürülmektedir³¹. Bundan başka "Çalışanlar Partisi" denemesinin gözden uzak tutulmaması gerekmektedir.

Mevcut siyasî partilerden biri ile işbirliğine gitme ihtimali ise zayıf görünmektedir. Çünkü Türk - İş yetkilileri siyasî partilerin politikalarının "topluma güven vermiyen... tutarsız" olduğu kanaatini taşımakta, ülkemizin içinde bulunduğu şu buhranlı günlerde mevcut partilerden biri ile işbirliği yapmanın veya yeni bir parti kurmanın işçi hareketi için de, yurdumuz için de yararlı olmayacağı tezini savunmaktadır.

Türk - İş bünyesindeki 12 ler grubu da son zamanlarda mevcut siyasî partiler içinde Türk işçi hareketinin işbirliği yapabileceği nitelikte bir partinin bulunmadığını açıklamak lüzumunu hissetmişlerdir.

Yeni bir parti kurmak veya mevcut partilerden biri ile işbirliğine gitmek şıklarından biri tercih edilmediği takdirde, Türk - İş partiler üstü politikaya devam edecektir. Türk - İş'in üst kademe yöneticilerinin bu konuda gayret sarfedecekleri açıktır. Ancak böyle bir karara varılsa dahi, Türk - İş'in bu politikayı uygulamasının şimdiye kadarki uygulamadan çok farklı olması gerekmektedir. Türk - İş bir taraftan partiler karşısında hakikaten tarafsız kalabilmek için, öte yandan daha önce kabul ettiği 24 ilkeyi uygulayabilmek için tedbirler almak zorundadır. Bunların başında partili yöneticilerin Türk - İş Yönetim Kurulundan uzaklaştırılması, işçilerin politik bilinç kazanmasına yardım edecek bir eğitim programının uygulanması gibi hususlar gelmektedir.

Şurası açıktır ki, sendikaların bugün içinde buldukları kararsız durumdan kurtulmaları gerekmektedir. Sendikaların geniş bir oy potansiyeline sahip bir güç haline gelbilmeleri, herşeyden önce aynı inanç etrafında toplanmaları halinde gerçekleşebilir. Parçalanmış bir sendikacılık hareketinin işçi menfaatlerini korumak konusunda yetersiz kalacağı tabiidir.

31) Engin Ünsel, "Türk-İş'in Bunalımı", Milliyet 19 Ocak 1971.